

УДК:
321.011:323.173(44)

Стручни рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXII) IX, vol=26
Бр. 4 / 2010.
стр. 209-230.

Душан Гујаничић*

Институт за политичке студије, Београд

ПОЛИТИЧКО-ПРАВНА АНАЛИЗА ПОЛОЖАЈА КОРЗИКЕ У ФРАНЦУСКОЈ**

Сажетак

Корзика представља територијалну целину sui generis у оквиру француске Пете републике. Територијално веома пространа држава са традиционално снажним централизмом састављена од великог броја покрајина са различитим културно-историјским наслеђем, каква је Француска, је настојала да кроз посебан институционални оквир и политички приступ пружи доказ о максималном уважавању нарочито изражених специфичности корзиканског острва. Јаке аутономистичке, па и сепаратистичке тежње су дуго времена биле, а и данас су, узрок тензија „ниског интензитета”. Концепт француске нације, модел регионалне управе и локалне самоуправе, примена уставних начела и норми у пракси, обим и садржина мањинских права, принцип територијалне целовитости држава, сва ова питања се мање или више преламају кроз данашњи правни и политички положај Корзике. Покушаћемо да у овом чланку ближе осветлимо комплексну правно-политичку проблематику овог француског острва уз делимично нужан културно-историјски осврт на корзикански идентитет. Даља политичка судбина и институционално уређење овог острва у једној мери свакако зависи од дешавања у жаришним или нестабилним срединама у Европи и свету, и самим тим од виталности

* Сарадник истраживач Института за политичке студије, Београд

** Рад је настао у оквиру научног пројекта „Друштвене и политичке претпоставке изградње демократских институција у Србији“ (149057), који се реализује у оквиру Института за политичке студије у Београду, а финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

међународноправног поретка, чија стабилност је значајно нарушена последњих 20-ак година низом аката директно супротних повељи Уједињених нација. Из свих ових разлога сматрамо да питање Корзике, недовољно познато нашој стручној и широкој јавности, заслужује једну детаљнију анализу на овом месту.

Кључне речи: нација, регионални идентитет, територијална аутономија, територијална целовитост, острвски менталитет...

УВОД

„Често освајана, никад покорена”. Овај слоган који се може срести у виду налепница на аутомобилима Корзиканаца чак и у региону Париза прилично језгровито одсликава сложеност корзиканске ситуације и историјског наслеђа овог острва. Корзика представља један од делова Француске који је међу последњима припојен овој држави, и то у 18. веку. Корзика је у једном краћем временском раздобљу (1754-1768) чак уживала у својој независности (колико се то могло) као британски протекторат под вођством Паскала Паолија, историјске личности која је готово стекла митски статус у свести корзиканских родољуба и националиста. Ђеновљанска република која је под својом влашћу држала ово острво готово четири претходна века је дошла у сукоб са корзиканским устаницима под Паолијевим вођством и из тог разлога потражила помоћ Француске Луја XV, која је своју помоћ условила привременим уступањем Корзике од стране Ђенове. Краљевске трупе су нанеле одлучујући пораз корзиканским устаницима 1769. и фактички тиме означиле крај независности Корзике за дужи временски период. По истеку 20 година од окупације, Француска је трајно припојила острво својој територији. Практично се може рећи да се највећи део односа између Француске и овог острва временски поклапа са новијом француском историјом након буржоаске револуције 1789. Куриозитета ради, Корзика постаје део француске државе у години рођења најпознатијег Корзиканца у историји - Наполеона Бонапарте.

Етнички посматрано, ово острво насељава становништво романског порекла, и у етничком смислу сродније Италијанима него

осталим Французима.¹⁾ Корзиканци имају и свој посебан, корзикански језик, кога многи лингвисти доводе у везу са одређеним дијалектима италијанског језика. Слично као и у многим другим деловима француске државе, и на Корзици је процес дефинитивног укореењивања француског језика био прилично дуготрајан и простирао се кроз читав XIX век и даље. Значајан интерес Француске је, између осталог, било и придобијање острвске елите на своју страну кроз додељивање истакнутих положаја. То је посебно било видљиво током колонијалних освајања у другој половини 19. века. Вековима уназад, Корзика је била насељавана емигрантима, поготово са подручја Ђенове и Тоскане. Карактеристика данашњих Корзиканаца је, између осталог, јасно уочљива двојезичност у свакодневном животу, јер значајна већина њих добро влада са оба језика. Острвски карактер Корзике је несумњиво трајно обележио менталитет и психологију становништва. Занимљива изјава аутора који су се детаљније бавили питањем Корзике према којој „онај који није разумео безумну и луду приврженост Корзиканаца према њиховом острву у мери да она даје апсолутни разлог и смисао њиховом постојању, никад ништа неће разумети о Корзици”.²⁾ Оваква тврдња, изнета очигледно на темељу вишевековног искуства, у многоме нам може олакшати разумевање психологије Корзиканаца. Физичка одвојеност од остатка континента, слабија културна и друга интеракција с Француском кроз векове су неминовно утикнули снажан печат на специфичне одлике корзиканског идентитета. Укратко, како је то језгровито примећено, „Корзиканцем се „рађа”, то се не постаје”.³⁾ Жан-Тусен Десанти, познати корзикански теоретичар математике је то на занимљив начин објаснио: „Острво се носи са собом... Када смо и на другом месту, ми смо на Корзици. Треба прихватити мисао о том дуализму острвљана.”⁴⁾

Корзика је уобичајено и са правом посматрана као земља изразите патријархалне културе. Истакнуто место које заузима по-

- 1) Посебну занимљивост представља чињеница да сви Корзиканци (без изузетка) имају француска имена и италијанска презимена, у склопу дуготрајне државне политике пофранцужења личних имена. Тако на пример, чак и један од од вођа сепаратистичког покрета, убијен 2000. године, се звао Жан-Мишел Роси.
- 2) José Gil, наведено према Ange Casta, *La parabole corse, rencontres avec l'identité*, Ajaccio, Editions Albiana, 1995, стр. 10, преузето од Marina Casula, *ibid.* стр. 17.
- 3) Elisabeth Dupoirier: *La question de l'identité et des partis régionalistes en Corse*, Institut de Ciencies Politiques i Socials, Barcelona 2001, стр. 4.
- 4) Jean-Toussaint Dessanti, "Les lieux sont tombés sur la tête", dans Ange Casta (dir.), *La parabole corse, rencontres avec l'identité*, Ajaccio, Editions Albiana, 1995, стр.11, наведено у Marina Casula, *ibid.* стр. 26.

родица као средиште друштвеног живота на острву, снага *кланова* заснована на крвним и родбинским везама, непотизам, схватање политике као својеврсне трговине и вештине договарања, употреба насиља зарад политичких циљева и низ других особености чини свакодневницу друштвеног живота на Корзици. Посебну место у корзиканском поимању друштвених вредности има појам *части*. Пол Жакоби, председник Извршног савета Корзике и члан старе и познате острвске породице, сматра да је „потреба очувања части најважнија одлика корзиканског друштва”.⁵⁾ Имајући све ово у виду, може се претпоставити степен неразумевање острвског живота и менталитета, посматрано са стране. Примећено је притом да „интеграција Корзике у француски политички систем се обавила путем кланова, повезаних и организованих преко великих породица... другим речима: *дозволило се утврђивање једног предмодерног подсистема унутар једног савременог политичког система*.”⁶⁾ Укратко, ако је част једна од основних вредности у корзиканском поимању ствари, клан је несумњиво једна од најважнијих друштвених ћелија.

1. КОНЦЕПТ ФРАНЦУСКЕ НАЦИЈЕ

1.1. Општи поглед

„Нација је комплексан економски, културни, друштвено-социјални, политички феномен, и једна од најважнијих окосница политичких заједница модерног доба.”⁷⁾ Наведена констатација нам указује на сву тежину научничког задатка свеобухватног проучавања ове сложене појаве. У том смислу, тешко да би се у теорији могла издвојити нека општеприхваћена дефиниција нације. Неретко се појам нације, и у лаичким расправама, али и у научним круговима, ако не потпуно изједначава, а оно свакако приближава појму етноса или етничке групе. Карактеристике које повезују једну нацију су најчешће: језик, религија, етничко порекло, историјско сећање, заједничка територија, култура и традиција, географска повезаност...; готово да је немогуће навести потпуну листу свих

5) Michael Jonhs: *“Europe’s Black Sheep: Explaining Ethnic Conflict in Corsica and the Basque Country”*, са конференције “International Studies Association Annual Meeting”, Montreal PQ, March 2004, стр. 23

6) Isidre Molas : „Partis nationalistes, autonomie et clans en Corse”, Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Barcelona 2000, стр. 9.

7) Јасна Милошевић Ђорђевић: *Човек о нацији - схватање националног идентитета у Србији*, Институт за политичке студије, Београд, 2008, стр. 14.

релевантних чинилаца у том погледу. Нама се опет чини да нација може бити запажена, њено постојање констатовано и кроз неке ванматеријалне, неопипљиве, али опет присутне елементе. Јер, „нација је један духовни принцип, произашла из дубоких заплета историје, једна духовна породица...”⁸⁾

Да би се разумео концепт и идејна основа француске нације, неопходно је удаљити се у извесној мери од српске и балканске перспективе. За разлику од Балкана где је етнички фактор био, ако не једини а оно доминантан у формирању нација, то није увек био случај на западу Европе. Старо је било питање да ли нација претходи држави или држава нацији. Начин остваривања националног јединства се према начину остварења и носиоцима подухвата разликовао у многим земљама. У Француској потпуном стварању француске нације је претходило конституисање простране и снажне државе са јаком централном, краљевском влашћу и развијеном администрацијом, уз накнадну потпуну победу француског језика на читавој територији и, разуме се, природно јачање осећања националног духа и заједништва. У том смислу се може констатовати да Француска заиста представља један класичан модел западноевропске државе-нације. Важећи устав не дефинише изричито шта чини француску нацију али на један посредан начин одређује оквир француског народа, предвиђајући „једнакост пред законом свих грађана без обзира на порекло, расу или веру.” Из овога недвосмислено произилази да је усвојен један, назовимо га правно-политички концепт француске нације, насупрот оног другог, превасходно етничког. Додуше, колико су појмови „народ” и „нација” тесно повезани и суштински тешко раскидиви најбоље се види по формулацији садржаној у члану 3. устава Француске: „Национална сувереност припада народу.” Иако је сложено питање нације предмет интересовања и изучавања више наука и дисциплина оно је у Француској добило једну, прилично особену и правну, односно судску димензију.

Наиме, приликом доношења другог статута Корзике 1991. године, Уставни савет, вршећи своју уставносудску функцију, је био позван да се изјасни о сагласности дотичног акта са уставом Француске. Камен спотицања је била једна наизглед безазлена формулација где се помињао „корзикански народ, као део француског народа.” Уставни савет је у својој одлуци истакао да је наведена

8) Ernest Renan: *Qu'est-ce qu'une nation?*, Mille et une nuits, 1997, стр. 30.

синтагма у супротности са начелом јединствености⁹⁾ француског народа који *правно* не познаје никакве подгрупе унутар себе, било на етничкој, територијалној, језичкој, културној или верској основи. Уставна начела се „супротстављају признавању колективних права о било каквој групи да се ради заснованој на пореклу, култури, језику или веровањима”, како стоји у одлуци Уставног савета из 1999. То практично значи да на релацији појединац- француски народ ниједна подгрупа или подцелина не може стајати као посредник и у том својству захтевати одређена права за себе. У основи оваква концепција француске нације има своје извориште у Француској револуцији која је изнедрила неколико руководећих начела међу којима и јединственост француског народа. На тај начин, читав концепт француске нације је постао предмет заштите целокупног француског правног поретка.

1.2. Случај Нове Каледоније

Међутим, у истој тој одлуци Уставни савет прави једно наизглед суптилно нијансирање, јер поред француског народа помиње и „прекоморске народе којима је признато право на слободно опредељење и на слободно изражавање њихове воље.” То нас наводи на закључак да је појам „прекоморских народа” *de facto* сврстан у посебну категорију француског права. Најубедљивија потврда тога је случај Нове Каледоније на кога се из више разлога треба нешто детаљније осврнути.

Ова прекоморска територија у Тихом океану је ‘80-их година прошлог века била поприште оружаних сукоба између снага реда и присталица сецесионистичког покрета, до тог нивоа да је било проглашено и ванредно стање. Тензије су ипак почеле да сплашњавају крајем те деценије, а круна вишегодишњих напора за постизање трајног споразума се десио 1998. са потписивањем договора између француске владе и политичких снага на острву, како присталица независности, тако и присталица опстанка Нове Каледоније у Француској. Дотични политички споразум је постао, након потврде грађана на референдуму, део уставног текста (посебна глава XIII), са додатним, ојачаним правним гаранцијама за поштовање одређених права острвског, и то пре свега домородачког становништва. Овај споразум предвиђа да ће се спровести

9) Јединство би овде посматрало као превасходну политичку категорију (као нпр. кад бисмо рекли „народно јединство пред непријатељем” или слично), док би јединственост била третирана као правни појам, у смислу недељивости француског народа.

пренос великог броја надлежности острвским институцијама, и то на *неповратан* начин. У том смислу, француској држави би током времена у процесу примене овог споразума остало у надлежности свега неколико овлашћења као симбол суверености над острвом: одбрана, спољни послови, безбедност... Исто тако, уведена је и категорија „држављанства Нове Каледоније” као паралелно постојећа уз јединствено француско држављанство, што се никако не може сматрати блиским француској политичкој традицији. У погледу нормативне власти, Нова Каледонија је добила право доношења „земаљских закона” у домену њених надлежности, ранијих или пренесених. Ова посебна категорија аката јој омогућује да самостално регулише питање од значаја за њу. Они „на Новој Каледонији имају исту правну снагу као и државни закони и могу бити предмет контроле само Уставног савета.”¹⁰⁾ Споразумом је такође предвиђено да острвска популација има право да се директно изјасни о евентуалној независности Нове Каледоније, уколико у свом петом мандату, рачунајући од 1998, острвска скупштина донесе одлуку о расписивању референдума, што значи између 2014. и 2018. године. На тај начин се услед сложеног политичког сплета околности дошло у прилику да се неповредивост територијалне целовитости државе релативизује (што устав иначе и допушта кроз члан 53.), додуше демократским путем.

У једном моменту се у Француској јавила код неких аутора дилема, у првом реду код познатог професора права Ренеа Капитана (*René Capitant*), у погледу конкретне примене члана 53. устава према којем „никакво уступање, размена, присаједињење територије нису пуноважни без сагласности заинтересованог становништва”. За овог аутора, ради се о „локалном референдуму”¹¹⁾ јер је реч о изјашњавању грађана на само једном делу територије, што не може имати обавезујућу снагу као и референдум на националном нивоу, те према томе он представља само један од неопходних (али не и довољних) услова за евентуалну сецесију. Повод за неопходно прецизирање става по овом питању је била сецесија Комора од Француске 1975, архипелага у Индијском океану. Уставни савет се огласио по овом питању и заузео прилично јасан и недвосмислен став, рекавши да „одредбе члана 53. морају бити тумачене тако да

10) *Lexique des termes juridiques*, Dalloz, Paris, 16^{ème} édition, стр. 404, 2007.

11) Наведено према Said Hassane Said Mohamed: “Le principe de l’indivisibilité de la République et le droit de certains territoires à faire sécession”, VII^{ème} Congrès français de droit constitutionnel, Atelier n°4 : Constitution et territoires, 25, 26 et 27 septembre 2008.

буду примењиве не само у ситуацији где би Француска уступила некој другој држави део територије или га од ње стекла, већ такође и у случају када би нека територија престала да буде у саставу Француске и конституисала се као независна држава или њој била припојена.” Овакав став још увек остаје на снази с обзиром да дотична институција није у међувремену ревидирала своје становиште у вези са дотичним питањем.

1.3. Језичко питање у Француској

А да би се национално јединство могло остварити у стварном животу и француска нација потпуно заокружити, најважнији предуслов је био успоставити језичко јединство, односно неприкосновену превласт француског језика на читавој територији над регионалним језицима или дијалектима (као нпр. окситанским, бретонским, баскијским...). Борба за језичку монолитност почиње већ током саме Револуције. Тако, опат Грегуар, једна од истакнутих фигура Револуције је изјавио: „Јединство Републике налаже и јединство језика.”¹²⁾ Ако узмемо у обзир и мишљење чувеног француског историчара из XIX века Жила Мишлеа према којем историја Француске почиње са француским језиком, онда је јасно колики је значај језичке компоненте у читавом сплету питања у вези са идентитетом. Процес ширења француског језика кроз деловање образовног система је трајао више од једног века након Револуције, а за коначан успех тог подухвата је кључан био период Треће Републике (1870-1940). Језичко питање у Француској је добило нову димензију током ‘90-их година у контексту односа према Европској повељи о регионалним или мањинским језицима из 1992. Наиме, управо се позивајући на апсолутну превласт француског језика и изложени концепт француског народа, Уставни савет је оценио као супротну уставу конкретну повељу сматрајући да она нарушава начело јединствености француског народа јер одређеним етничким, културним или језичким групама унутар француске нације омогућава коришћење једног колективног права, у датом случају, права на употребу регионалног или мањинског језика.

С друге стране, поље где је учињен очигледан напредак, фактички и институционални, је статус корзиканског језика. Закон је био предвидео да се у основним и средњим школама изучава корзикански језик, „изузев у случају негативног мишљења родитеља”.

12) Charles Santoni, *ibidem*, стр. 173.

Иако неки подаци показују да значајна већина ученика похађа часове корзиканског језика, Уставни савет је у својој одлуци истакао да „настава корзиканског језика не може имати обавезујући карактер ни за ученике, нити за наставнике.” Знајући у том контексту да је Устав тек 2008. године признао постојање регионалних језика, кроз једну прилично стидљиву одредбу која само каже да „регионални језици припадају баштини Француске”, онда овакав став француског уставног суда извире из логике својеврног „језичког национализма”. У домену просвете, надлежност острва је проширена и на старање о високошколским установама (поред основних и средњих школа), што укључује и факултативно оснивање нових смерова наставе и истраживања.

2. ОДНОС РЕГИОН-ДРЖАВА

Потпуно је јасно да је централно питање које се поставља на релацији Француска- Корзика питање односа између националног и регионалног идентитета, другим речима однос центар-периферија. Ово важно питање чији одговор нам осветљава целокупан сплет односа се са потпуно истом оправданошћу може поставити и за неке друге мање или више жаришне европске регионе (Баскију, Шкотску, Фландрију, Каталонију...). У том смислу су пре неколико година извршена извесна истраживања са тежњом да прикажу степен везаности становника наведених подручја за свој регион односно државу којој припадају у целини. Испитаници су пред собом имали могућност да изаберу један од 5 понуђених одговора:

- а) осећам се само као припадник регије,
- б) осећам се више као припадник регије него државе,
- в) осећам се подједнако и као припадник регије и као припадник државе,
- г) осећам се више као припадник државе него регије,
- д) осећам се само као припадник регије.

Резултати су били индикативни. У највећем броју случајева (са изузетком Шкотске) анкетирано становништво се, појединачно посматрано према понуђеним одговорима (јер ниједан одговор није добио апсолутно већину), изјаснило да осећа подједнаку приврже-

ност и свом националном и свом регионалном идентитету. Тако на пример у Каталонији¹³⁾ је (2005.) таквих одговора било 40%, у белгијској Фландрији (2003). око 43%, Бретањи (2001.) 57%, чак и у традиционално немирној Баскији (2005.) близу 33%. Међутим, када се саберу одговори оних грађана који себе посматрају или искључиво или претежно кроз регионални идентитет онда тај број у појединим подручјима прелази 50% и самим тим то постаје већинско регионално опредељење. Такав би случај био рецимо у Баскији (око 55%), а врло близу половине таквих одговора је било и у Шкотској (око 48%).¹⁴⁾ Овакав вишеслојан идентитет појединаца „радикално доводи у питање догматску аксиоматику свих национализама, по којој националном идентитету припада апсолутни и свеобухватни примат.”¹⁵⁾ То значи да се приличан број грађана у наведеним регионима идентификује и кроз друге нивое и облике идентитета, поред несумњиво значајног, националног. У сваком случају, неспорним нам се чини исказ да „идентитет даје смисао постојању”.¹⁶⁾ Мајкл Китинг (*Michael Keating*), шкотски политиколог, примећује да су у француској традицији „држава и нација тако помешани да појмови могу понекад бити размењиви”¹⁷⁾ односно бити подложни честом бркању приликом употребе. То фактички значи да се припадност држави посредством држављанства третира истовремено и као припадност нацији, што искључује етничко порекло као доминантан критеријум какав срећемо увелико, рецимо на Балкану.

Разуме се, све ове резултате не треба посматрати као коначну или непроменљиву истину јер све што је подложно или одређено субјективним осећањем или стањима се може протеклом времена изменити у зависности од бројних политичких, социјалних, економских, културних, међународних и осталих прилика. Али, у сва-

13) За Каталонију би се додуше могла ставити опаска да је истраживање урађено пре усвајања новог статута ове аутономне заједнице (2006.) којим је по први пут поменута „каталонска нација”, супротно шпанском уставу који садржи одредбу о „неделивности шпанске нације”.

14) Извор анкете: *Congrès AFSP Toulouse 2007*, Table-ronde 3 : Etats démocratiques et reconnaissances de la “diversité”. Analyse comparée du renouvellement du pluralisme politique, *Session 1*, Christophe Roux (CIRCaP-Université de Sienne) : “Les nations sans Etat dans les théories contemporaines du nationalisme : présupposés normatifs et défis empiriques d’un recours à la sociologie des mobilisations”, стр. 10-12.

15) Ханс-Улрих Велер: *Национализам: историја-форме-последице*, Светови, Нови Сад, 2002, стр. 136.

16) Bernard Lamizet, *Politique et identité*, Lyon, Presses universitaires de Lyon, 2002, стр. 5, цитирано у : Marina Casula, *ibidem*, стр. 62.

17) *Congrès AFSP Toulouse 2007*, Christophe Roux, *ibidem*, стр. 6.

ком случају, ови подаци јасно говоре да је још увек незанемарљив број људи снажно везан за државу као целину у регионима и подручјима означеним, оправдано или не, као проблематичним.

3. ТЕРИТОРИЈАЛНА ОРГАНИЗАЦИЈА ФРАНЦУСКЕ

Територијална организација Француске је дуго времена била обележена снажним централизмом за кога се укореењено верује да представља једну од тековина Француске револуције. У прилог те тврдње се може навести чињеница да је тек уставном ревизијом из 2003. Француска унела одредбу о територијалној децентрализованој форми државе врло брзо угушена још током револуције, остало је да се ова велика држава трајно уреди тако да обезбеђује одговарајуће правне гаранције и политичке услове за уважавање легитимних интереса нарочито појединих етничких група, делова француског народа и њихових мање или више изражених историјских, језичких, културних, географских и осталих посебности. Устав Француске познаје 5 категорија територијалних заједница или колективитета. То су: општине, департмани, региони, колективитети посебног статуса и прекоморски колективитети. Француска је подељена на 26 региона (највећа територијално-политичка јединица), 100 департмана у оквиру постојећих региона, и близу 37 000 општина¹⁸⁾. Подела која би се могла успоставити разликује јединице локалне самоуправе општег статуса, јединице посебног статуса и прекоморске јединице. Већ и летимичан поглед јасно указује на сву сложеност и компликован систем територијалне организације.

За разлику од департмана и општина, региони као организационе јединице немају дубљу историјску укореењеност у друштвеном животу Француске. Региони су уведени тек почетком 80-их година прошлог века. Законом из 1982. су добили статус територијалне заједнице. У њихове надлежности спадају поготово „усклађивање, припрема програма и организација развоја”, где притом „регион може деловати само у оквиру поштовања целокупне аутономије и овлашћења департмана и општина.” Од тих 26 региона, 22 се налазе на копну и потпадају под општи правни режим, док 4 региона се убрајају у прекоморске и уживају другачији правни статус. Важе-

18) Према неким подацима, Француска има приближно општина колико и 14 других држава Европске Уније. Извор: Michel Verpeaux : *Les collectivités territoriales en France*, Dalloz, 2006, Paris, стр. 7.

ћим француским законом је предвиђено да ниједан од 22 „копненог” региона не може бити састављен од само једног департмана.

Департмани пак представљају средишњи ниво власти између грађанина и државе, односно централне власти (приближно округу у Србији). Револуција из 1789. је укинула старе историјске провинције и увела департмане у правцу веће централизације државе. Њихов број је варирао током претходна два века, а њихове надлежности се углавном односе на руковођење јавним сервисом департмана, изгласавање буџета, давање мишљења Влади, учествовање у контроли општинске управе, изношење идеја у вези ствари од општег интереса...

Општине, које су, како смо већ видели, у Француској изузетно бројне припадају тзв. монотипским општинама (са изузетком Париза, Лиона и Марсеја) што значи да „све општине, оне у градовима исте као и оне у селима имају истоветан статус.”¹⁹⁾ Прекоморске територије, услед свог специфичног географског положаја и историјског искуства, уживају значајнији степен аутономије у садржинском смислу у односу на остале територијалне јединице. Ова тврдња се посебно односи на Нову Каледонију која је у том смислу изборила за себе најшира овлашћења.

4. ПОЛОЖАЈ КОРЗИКЕ

4.1. Друштвене прилике на острву

Већ сама чињеница да је Корзика једина територијална јединица посебног статуса, дакле између јединица општег статуса и прекоморских територија, је чини посебно заокруженом целином у оквиру Пете републике. Сва тежина корзиканског проблема је почела да озбиљније бива третирана од стране француске политичке класе тек последњих 30 до 40 година (дакле приближно говорећи у „постдеголовском” периоду, након 1970.), што је истовремено морало довести до тражења одговарајућег политичког решења у циљу смиривања све нестабилније ситуације на острву.

Озбиљна проблематизација корзиканског питања се у великој мери подудара са развојем и институционалним уобличењем Пете републике током ‘60-их година XX века. Француска тих година доживљава интензивнији друштвено-економски развој, али у том

19) Ратко Марковић: *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, Београд, 2002, стр.590.

контексту се Корзиканци осећају запостављеним услед недовољне пажње која Француска поклања проблемима острва. Како је то неко сликовито мада хиперболично рекао, то је било доба „Пари-за и француске пустиње”²⁰⁾, алудирајући на неравномеран економски и друштвени развој појединих делова државе. Осамостаљењем Алжира 1962. године и великим приливом тзв. *pieds noirs* („црне ноге”- уобичајени назив за француске насељенике у Алжиру) на Корзику, значајно се мења демографска слика становништва што доводи до повишених тензија међу аутохтоним становницима Корзике. Као својеврсну компензацију за изгубљени завичај у Алжиру, држава је изванредан број алжирских Француза населила на Корзику и доделила им на обраду квалитетну земљу. Као и у свакој релативно затвореној средини, и овде је било бурних реакција на „упад страног тела”. Постепена експлозија насиља ступа на сцену 70-их година, па је тако на пример „1971. било 9 атентата на острву, 1976. 298 (!) атентата”, да би „1977. се дешавао практично један атентат дневно.”²¹⁾ Терористичко-сепаратистичка организација која је изашла на видело дана званично 1976. се звала Национални фронт корзиканског ослобођења (*Front national de libération corse- FNLC*). Капуљаче, маскарна одела, сликање пред камерама са оружјем, отворене или прикривене претње упућене француској држави, кратки и језгровити сецесионистички слогани погодни за лако меморисање и ширење, графити агресивне и нетрпељиве садржине („Французи напоље” или „Арапи напоље”), спадају у уобичајени арсенал овог покрета и његових присталица. Поменути Пол Жакоби истиче да Корзиканци себе сматрају „планинским народом” и верује притом да постоји „традиција насиља” на Корзици. „Овде влада омерта као на Сицилији”²²⁾, констатовао је пре неколико година државни тужилац у Ажаксију, Жозе Торел. Иако је доминантно схватање великог броја теоретичара да тероризам нужно има политичку позадину и циљ (с чим се ми слажемо), Пол Жакоби сматра да на Корзици, „када се деси наизглед национали-

20) André Torré : ”La Corse, une expérience de décentralisation originale pour la France”, *Organisations et Territoires*, 2003, стр.1

21) T. Desjardins, *La Corse à la dérive*, Plon, 1977, наведено у Liza D’Orazio: *La Corse au petit écran ; construction d’une identité méditerranéenne : imaginaire, culture et politique (1955-2007)*, *thèse de doctorat*, Université d’Aix-Marseille 1, стр. 177, 2009.

22) Jean-Michel Décugis, Christophe Labbé, Armel Méhani, Olivia Recasens: ”Sur la guerre qui ravage la Corse”, *Le Point*, 28.05.2009. <http://www.lepoint.fr/archives/article.php/347273>.

стичко-терористички напад тешко је одредити да ли је тај напад изведен због политичких, економских или личних разлога.”²³⁾

4.2. Политичке прилике и правни статус

Све политичке странке са континента имају логично своје огранке и на територији Корзике (владајућа Унија за народни покрет, опозиционе Социјалистичка партија, Национални фронт, комунистичка партија...). Поред њих, постоји немали број партија и покрета који су специфично корзикански и чије деловање не превазилази острвске оквице. Одређени број њих не крије своје сепаратистичко усмерење, као на пример „Корзика нација”, „Слободна Корзика” и слично. Индикативно је да на последњим регионалним изборима одржаним 2010. године Корзика остала једини регион где је владајућа странка задржала своју власт.

Такве политичке прилике, уз одређени културно-историјски контекст, су недвосмислено довели до уверења у широј јавности да се питање Корзике мора решавати уз израженији „креативан” приступ. Први озбиљнији покушај државе да реши корзиканско питање се може сместити у 1982. са доношењем новог статута острва, као неке врсте унутрашњег „устава” ове територије. Успостављени су по први пут посебни острвски органи. У првом реду Скупштина Корзике са својим председником, која је први пут бирана на непосредним изборима 1982. Овај орган мора бити консултован у вези свих предлога закона или декрета који садрже посебне одредбе у вези Корзике. Поводом тога, она мора изнети своје мишљење у предвиђеним роковима. Истеком рокова, сматра се да је дотично мишљење изнето. Исто тако, на своју иницијативу или захтев Извршног савета или премијера, она може изнети предлоге у циљу промене или прилагођавања појединих законских или подзаконских одредаба које су на снази или су у фази разматрања а односе се на надлежности, организацију и деловање корзиканских органа у целини, као и било којих одредби у вези са економским, друштвеним и културним развојем Корзике.

Поред представничког, Корзика има и свој извршни (управни) орган у виду Извршног савета који има председника и 8 чланова. Он управља острвом, нарочито у области економског и друштвеног развоја, образовног и културног деловања и уређења простора, као и о плану развоја Корзике. Председник пак овог тела припрема и

23) Michael Johns, *ibid.*, стр. 22.

извршава одлуке скупштине Корзике, руководи службама у оквиру администрације, подноси посебан годишњи извештај скупштини Корзике о стању на острву. Од посебних корзиканских органа постоји још и Економски, социјални и културни савет. Посебан однос који држава има према Корзици се манифестује кроз институцију Представника државе именованог од стране Владе и који се стара о националним интересима, поштовању закона и управној контроли. Он успоставља сарадњу са корзиканским органима кроз размену информација и консултације у циљу вршења својих послова. Истовремено он је једини државни изасланик који је овлашћен да наступа пред органима Корзике, а на захтев премијера Француске или пак договором председника корзиканске скупштине и представника државе, овај последњи ће бити саслушан од стране корзиканске скупштине. Регија је добила извесно проширење надлежности у одређеним областима (образовање, саобраћај, култура...) , али статус острва је допуњен новим статутом 1988.

‘90-те године и поред уложених напора државе нису довели до завршетка насиља и трајног мира на острву. Извесна резигнираност и засићеност јавног мњења проблемом Корзике се упечатљиво на одређени начин манифестује кроз изјаву бившег француског премијера Рејмона Бара средином ‘90-их: „Ако Корзиканци желе независност, нека је узму.”²⁴⁾ Врхунац насиља и класично бацање рукавице у лице држави се десило када је убијен 1998. непосредни представник државе у лику префекта Клода Ерињака од стране једног корзиканског сепаратисте из криминалног миљеа. Тиме су фактички до темеља срушени сви дводеценијски напори државе у правцу трајног уређења корзиканског питања. Последњи, хронолошки посматрано, велики напор да се постигне што целовитије и трајније решење за Корзику датира са почетка овог миленијума и као производ тога је усвојен 2002. закон где су основни циљеви били следећи: пренос нових овлашћења на Корзику, подстицање њеног даљег територијалног уређења, развој острвске привреде, реформа режима наслеђивања и развој и јачање финансијске структуре острва.

Важно је напоменути овде и чињеницу да је у потпуности очуван оквир законодавних надлежности државе које устав предвиђа и штити у члану 34. То значи да Корзика овим трансфером није

24) Le Point : “Le regain des régionalismes”, <http://www.lepoint.fr/archives/article.php/105369,27/07/1996>.

добила посебну законодавну власт, већ само могућност да предложи *садржинско прилагођавање* законских и подзаконских аката корзиканским особеностима и потребама. Међутим, и у том погледу се корзикански органи морају придржавати одређених ограничења, и то конкретно ако је у питању уживање неких основних права или индивидуалних слобода, где држава не допушта никаква озбиљнија одступања. Поред тога, представник државе на острву има овлашћење да захтева суспензију одлуке корзиканских институција о прилагођавању закона или подзаконских аката приликама на острву.

5. МЕЂУНАРОДНОПРАВНИ КОНТЕКСТ

Питање Корзике у оквиру Француске заслужује да буде размотрено и са међународноправног становништа, узимајући у обзир измењени контекст око принципа територијалне целовитости на глобалном нивоу. Није мали број догађаја и индиција који указују да је традиционални међународни поредак заснован на повели Уједињених нација претрпео тешке потресе у последње две деценије. Једно од темељних начела ОУН је садржано у Повели ове организације, члану 2, тачки 4:

„Чланови Организације се у међусобним односима морају уздржавати од претње или употребе силе, било против територијалне целовитости или политичке независности сваке државе, било на сваки други начин који је неспојив са циљевима Уједињених нација.”

Као никада до сада у историји чини се, право на поштовање територијалне целовитости држава је дошло у сукоб са све агресивнијим захтевима појединих националних или етничких група за право на самоопредељење до те мере да се може говорити о својеврсној квадратури круга. Из данашње перспективе, прилично далеко делују речи трећег по реду Генералног секретара УН У Танта (1961-1971) : „ОУН не може прихватити и никада неће прихватити сецесију у оквиру неке своје државе чланице.”²⁵⁾ Имајући у виду тадашњу строгу поларизацију на два идеолошко-политичка блока где ниједан није могао да однесе одлучујућу превагу током скоро пола века, разумљиво је да је у таквој „равнотежи страха” међународноправни поредак могао колико-толико стабилно да функцио-

25) Cf. S. Calogeropoulos-Stratis, *Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*, стр. 193., наведено према Denis Gingras : “L'autodétermination des peuples comme principe juridique”, *Laval théologique et philosophique*, 53, 2 (Juin 1997) : 365-375.

нише. Уједињене нације су указале посебну пажњу овом осетљивом питању, па је сходно томе Конференција УН 1993. утврдила под којим условима народи могу остварити право на самооопредељење:

- 1) у случају колонијалне управе,
- 2) у случају расне дискриминације,
- 3) у случају стране окупације.

С међународног становишта посматрано, Француска у погледу заштите свог територијалног интегритета има несумњиво неупоредиво повољнију позицију од велике већине земаља у свету (од Србије рецимо). С обзиром на положај и међународни значај Француске, као сталне чланице Савета безбедности УН, која узгред речено чини са Немачком носећи двојац ЕУ, и истовремено 5. економије света по снази, тешко је претпоставити да би се значајнији број држава усудио да наруши на штету Француске горе наведену обавезу из повеље УН која се односи на поштовање територијалне целовитости и политичке независности других држава. То фактички значи да једино у случају француског пристанка на евентуалну независност Корзике, ова последња може стећи пун капацитет у међународним односима.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Из свега предоченог недвосмислено произилази да Корзика представља, а и да ће у будућности сасвим сигурно представљати територију *sui generis* у оквиру Пете републике. Њене особености безмало у свим областима друштвеног живота налажу посебан правни режим и политички третман од стране централних власти.

Даља будућност острва, за коју верујемо да у догледно време неће бити мењати институционални аранжман, ће исто тако зависити од социјалних прилика и привредног развоја на острву. Тешко је у том контексту поверовати да ван оквира Француске, ово ретко насељено острво ограничених ресурса и са туризмом као главном привредном граном може остварити запаженије успехе у односу на оно што се данас постиже. С друге стране, отворено се поставља питање има ли Корзика довољно политичких капацитета да у потпуности преузме судбину у своје руке. Јер, за стварање једне независне и стабилне државе било где у свету није довољна клица саме идеје о суверености и аморфно раширена воља у дру-

штву, већ и конкретне друштвене снаге и политичке организације одговарајуће тежине и способности које би уз народни „ветар у леђа” са непосредним изјашњавањем грађана или без њега могли да изнесу успешно остварење те идеје. Ми нисмо довољно убеђени да такав степен одлучности и способности тренутно постоји на Корзици. Чињеница да сепаратистичке странке и покрети не уживају већинску подршку међу корзиканским становништвом (свакако мање него сличне странке у Баскији или Каталонији) не иде свакако у прилог идеје о независности. Иоловане терористичке акције ограниченог дејства могу само да у дужем временском периоду одржавају тензију и сукоб ниског интензитета, али не могу конструктивно допринети самосталности Корзике. То насиље, поставши део корзиканске свакодневнице је временом довело до извесног менталног замора. Исто тако не треба изгубити из вида чињеницу да много више Корзиканаца живи у преосталом делу Француске и иностранству, па је тешко поверовати да је та, углавном добро интегрисана дијаспора, у другачијем миљеу спремна да се тако олако упусти у отворену подршку борби за самосталност острва и на одређени начин угрози свој положај, поготово у остатку Француске.²⁶⁾ Притом, оно најбитније, апсолутно ни у једној спроведеној анкети на острву независност није добила масовну односно већинску подршку становништва. Оправдано се може поставити питање постојања одрживе и успешне економске и социјалне алтернативе останку Корзике у границама Француске.

Иако бисмо се могли сложити са тврдњом у великом броју случајева да се аутономија „невољно нуди, а незахвално прима”²⁷⁾, сви актери у вези Корзике аутономију доживљавају као потребу ван сваке сумње. Погодност територијалне аутономије се састоји у томе, што за разлику од неких класичних облика уређења (федерализма рецимо), она представља прилично креативан и отворен механизам за даље обликовање и потенцијално институционално унапређење. Поред тога, верујемо да након правно-политичке анализе корзиканске ситуације пре давања неких далекосежних прогноза о перспективама евентуалне независности Корзике, треба сачекати и (могући) референдум о самосталности Нове Каледо-

26) Немали број политичара корзиканског порекла је заузимао (а неки још увек заузимају) важне или мање важне функције у држави, рецимо министра полиција, градоначелника Париза итд.

27) Нада Радушки: „Аутономија Јужног Тирола као пример решавања положаја националних мањина”, *Српска политичка мисао*, 2/2009, Београд, стр. 242.

није до 2018. године, како је то и предвиђено. То наравно никако не мора да значи да би се у случају потврдне воље Каледонјана за пуном сувереношћу нужно морала успоставити закономерност даљег распада француске државе као што се тај „домино-ефекат” одиграо у СССР-у или СФРЈ.

Но, независно од тога корзикански националистички покрет ипак пати од своје бројчане слабости, ограничено деструктивних ефеката које може произвести, недостатка шире и убедљивије подршке становништва као и одговарајуће међународне подршке, при садашњем стању ствари. Додуше, поред свих могућих анализа и утемељених претпоставки, није згорег поменути и мисао чувеног немачког књижевника Фридриха Шилера према којем „сваки народ има свој дан у историји”²⁸⁾.

Dusan Gujanic

L'ANALYSE POLITICO-JURIDIQUE DU STATUT DE LA CORSE EN FRANCE

Sommaire

La Corse représente une entité territoriale sui generis dans le cadre de la Vème République. Un pays territorialement très vaste avec un centralisme traditionnellement fort qu'est la France a tenté, à travers un cadre institutionnel et une approche politique spéciaux de faire preuve d'un respect maximal, notamment des spécificités visibles de l'île corse. De fortes revendications autonomistes, voire séparatistes, ont été depuis longtemps et le sont aussi de nos jours la source des tensions de basse intensité. Le concept de la nation française, le modèle de la gouvernance régionale, l'application des principes et normes constitutionnels dans la pratique, l'étendue et le contenu des droits de minorités, le principe de l'intégrité territoriale de l'Etat, toutes ces questions ont plus ou moins reflet sur le statut juridique et politique de la Corse d'aujourd'hui. Nous allons essayer d'éclairer dans cet article de manière plus détaillée la problématique juridico-politique complexe de cette île française avec en partie une approche culturelle-historique sur l'identité corse. L'avenir politique et l'aménagement institutionnel de cette île dépendent dans une certaine mesure certes, des événements dans les endroits de crise ou instables dans l'Europe et dans le monde, de même que de la vitalité de l'ordre juridique international, dont la stabilité a été considérablement dégradée

28) Ханс-Улрих Велер, *ibidem*, стр. 85.

au cours d'une vingtaine dernières années par toute une série d'actes directement contraires à la Charte des Nations Unies. Pour toutes ces raisons nous considérons que la question de Corse, insuffisamment connue dans notre milieu juridique et politique, mérite une analyse plus détaillée ici.

Mots-clés : nation, identité régionale, autonomie territoriale, intégrité territoriale, mentalité insulaire...

ЛИТЕРАТУРА

- André Torré, *La Corse, une expérience de décentralisation originale pour la France, Organisations et Territoires*, 2003 ;
- Ange Casta, *La parabole corse, rencontres avec l'identité*, Editions Albiana, Ajaccio, 1995.
- Charles Santoni, „Peuple corse et Etat-nation“, *Confluences*, N°9 1994 ;
- Denis Gingras, „L'autodétermination des peuples comme principe juridique“, *Laval théologique et philosophique*, vol. 53, n°2, 1997.
- Elisabeth Dupoirier, *La Question de l'identité et des partis régionalistes en Corse*, Institut de Ciencies Politiques i Socials, Barcelona 2001 ;
- Ernest Renan, *Qu'est-ce qu'une nation ?*, Mille et une nuits, 1997.
- Isidre Molas, *Partis nationalistes, autonomie et clans en Corse*, Universitat Autònoma de Barcelona, Institut de Ciencies Politiques i Socials, Barcelona 2000 ;
- Јасна Милошевић-Ђорђевић, *Човек о нацији - схватање националног идентитета у Србији*, Институт за политичке студије, Београд, 2008 ;
- Jean-Michel Décurgis, Christophe Labbé, Armel Méhani, Olivia Recasens, „Sur la guerre qui ravage la Corse“, *Le Point*, 28.05.2009. <http://www.lepoint.fr/archives/article.php/347273>
- *Lexique des termes juridiques*, Dalloz, Paris, 16^{ème} édition, 2007.
- Liza d'Orazio, *La Corse au petit écran; construction d'une identité méditerranéenne: imaginaire, culture et politique (1955-2007)*, thèse de doctorat, Université d'Aix-Marseille 1, 2009.
- Марковић Ратко, *Уставно право и политичке институције*, Службени гласник, 2002.
- Michael Johns, „Europe's Black Sheep: Explaining Ethnic Conflict in Corsica and Basque Country“, *International Studies Association Annual Meeting*, Montréal PQ, March 2004.
- Нада Радушки: „Аутономија Јужног Тирола као пример решавања положаја националних мањина“, *Српска политичка мисао*, 2/2009, Београд, стр. 242.
- Said Hassane Said Mohamed, „Le principe de l'indivisibilité de la République et le droit de certains territoires à faire sécession“, *VIIème Congrès français de droit constitutionnel, Atelier n°4: Constitution et territoires*, 25, 26 et 27 septembre 2008.
- Verpeaux Michel, *Les collectivités territoriales en France*, Dalloz, Paris, 2006.
- Ханс-Улрих Велер, *Национализам: историја-форме-последице*, Светови, Нови Сад, 2002.

Resume

La Corse représente une entité territoriale spéciale en France dont le statut continue à attirer l'attention de beaucoup de facteurs sociaux, juristes et politologues, entre autres. Le contexte historico-culturel spécifique et un différent développement social complexifient les rapports entre cette île et le reste de la France. L'existence des mouvements autonomistes et séparatistes en Corse actualise la question du principe de l'intégrité territoriale de l'Etat. Dans ce sens la Corse peut être comparée avec d'autres points de crise ou points de crise potentiels en Europe, comme la Catalogne, l'Ecosse, le Pays Basque, la Flandre etc. L'avenir de ce principe fondamental sur le plan international reste à suivre.

Le cadre de l'autonomie territoriale dans lequel est situé l'aménagement politique et institutionnel de la Corse fonctionne correctement pour l'instant, mais demeure ouvert pour l'éventuel futur développement conformément à des futurs besoins sociaux. Les ressources économiques, eux entre autres, de cette île ne sont pas d'une telle étendue que l'on puisse envisager l'existence de la Corse hors de la France comme une meilleure et plus efficace alternative. La poursuite de l'investissement dans le développement le plus large de la Corse avec le respect de toutes ses particularités historiques et culturelles apparaissent comme une seule voie réelle en ce moment.

Овај рад је примљен 10. октобра 2010. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 25. новембра 2010. године.